

TOSHKENT VILOYATI ANTIK DAVR YODGORLIKLARI: QANQA VA SUYURLITEPA YODGORLIKLARINI O'RGANISH

Yunusov Arman Fayzulla o'g'li

*Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti muzeyshunoslik:
muzey menejmentiva madaniy turizm yo'nalishi 2-kurs talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqola Toshkent viloyati hududidagi Qanqa va Suyurlitepa antik yodgorliklarini o'rganishga bag'ishlangan. Arxeologik tadqiqotlar, bu joylarda topilgan materiallar va tarixiy faktlar orqali, Toshkent viloyatining tarixiy va madaniy rivojlanishi haqida o'rganishga qaratilgan. Maqola, ularning joylashuvi, arxeologik topishmalar, tarixiy o'zgarishlar, san'atiy asarlar va tadqiqotchilar tomonidan qo'llaniladigan metodlar to'g'risida ma'lumotlar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: Qadimiy, madaniy, etnik, ekspeditiya, paleolandshaft, planigraf, geofizika.

Mamlakatimiz qadimiy va boy tarixga ega bo'lib, unda madaniy rivojlanishgadoir umumtarixiy jarayon bilan birga, faqat yurtimiz o'tmishiga xos xususiyatlar va qonuniyatlar o'z aksini topgan. Yurtimiz hududida saqlanib qolgan qadimiy maskanlar tarixiy-madaniy izchillikni va an'anaviylikni ta'minlovchi muhim omil bo'lib xizmat qilgan.

Hozir yurtimizda besh mingga yaqin arxeologik yodgorlik mavjud bo'lib, ularni zamonaviy geofizik, biologik, fizik-kimyoviy texnologiyalarni qo'llagan holda tadqiq etish va arxeologik qazib olish ishlari asosan xorijiy ekspeditiyalar mutaxassislari ko'magida bajarilmoqda. Mamlakatimiz hududidagi qadimgi davrgaoid arxeologik yodgorliklarning aksariyat qismi xom g'isht va paxsadan qurilgan me'moriy inshootlar ekanini inobatga olsak, ularning paleolandshafti va planigrafisini aniqlashda mahalliy o'ziga xos geofizik uskunalar ishlab chiqish zarurati sezilmoqda. Jumladan, bu sohada milliy kadrlar tayyorlash, ularda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish va malakasini oshirish talab etiladi.

Fanlar akademiyasi Milliy arxeologiya markazi Qanqa majmuasi ekspeditiyasi Toshkent vohasi eng yirik shaharlaridan bo'lgan tarixiy Qanqa yodgorligida olib borgan arxeologik izlanishlari davomida vohaning o'rta asrlar tarixiga oid yangi ma'lumotlar kashf etildi.¹

Jumladan, XI-XII asrlar bilan davrlashtirilgan uzunligi 12 metr, kengligi 6,30m bo'lgan katta zal topildi. Uning kirish qismidagi poli pishiq g'ishtlar bilan terilgan. Zal yon devorlari qalinligi 1,30 m kenglikda ekani uning mahobatli inshootligidan dalolat beradi. Zal janubiy-g'arbiy burchagida yon devorlari ham pishiq g'isht bilan qoplangan bo'lib, kuchli olov natijasida kuygani bu yerda yog'ochdan ishlangan

peshtoq ham mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Yong'in natijasida peshtoqdan qulab tushgan yirik yog'och qoldiqlari ham aniqlanib, ular saqlanib qolganlari sinchiklab o'rganilganda yuza qismlari o'yma naqshlar bilan bezalgani ma'lum bo'ldi. Qazish ishlari davomida o'rta asr qatlamlari ostida ilk o'rta asrlarga oid bo'lgan yana bir yirik inshoot qoldiqlari topildi. Inshoot Qanqa yodgorligi ilk o'rta asrlarga tegishli ibodatxona sharqiy tarafida joylashgani ushbu yirik qurilish qoldiqlari ibodatxona bilan bevosita bog'liq bo'lishi mumkinligi haqida xulosalar chiqarishga imkon beradi. 2023-yilning sentyabr oyi boshida yodgorlik joylashgan yerni sun'iy yo'ldosh orqali kuzatib, so'ng tashrif buyurgan 20 nafar xalqaro mutaxassis Qanqa yodgorligining aholi tomonidan egallab olinib, unga jiddiy zarar yetkazilganiga guvoh bo'lishgan. Bungacha yodgorlikning Ynesconing umumjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi kutilayotgan edi.

O'zbekiston Fanlar akademiyasi Milliy arxeologiya markazi va Tarix instituti xodimlari tomonidan Toshkent viloyati, Ohangaron tumani hududida joylashgan Suyurlitepa yodgorligida olib borilgan qazishma ishlari natijasida ilk o'rta asrlarga oid monumental inshootning o'rni aniqlandi.² Suyurlitepa yodgorligi Ohangaron daryosining chap sohilida, Qurama tog'larining shimoliy etagida, bugungi Sanam qishlog'idan 2 km sharqda, Olmaliq shahrini Angren shahri bilan bog'lovchi Qazishmalar Vag'nze mulkining janubi-sharqiy qismidagi nisbatan balandroqtetalikni ochib o'rganishdan boshlandi. Qazishma 20x20 metr o'lchamli maydonda amalga oshirildi. Tadqiqotlar natijasida rivojlangan o'rta asrlarga kelganda binodan boshqa maqsadlarda foydalangani qayd etildi. Inshoot markaziy xona va unga tutashtirilgan yordamchi xonalardan iborat qilib qurilgani hamda unga yana bir qancha xo'jalik xonalari keyingi davrlarda qo'shilgani yodgorlik rejasida aks etgan. Qazishma maydonida jami 10 ga yaqin xonalar ochib o'rganildi. Arxeologik qazishmalar natijasida bu yerdan Turk xoqonligi, Somoniylar, Qoraxoniylar va Mo'g'ullar bosqini davriga oid boy ashyolar, tangalar, sopol idishlar, kamon o'qi uchlari, shisha idishlar,

t
u
r
l
i

x

i Xonalardan paxsa blokli platformani o'yib ochilgan jami 5 ta xo'jalik o'ralari aniqlandi. O'ralardan bittasi to'g'ri to'rtburchak, qolganlari esa aylana shaklga ega. Ulardan 20 turdagi shisha idishlar, shisha laganlar, vazalar, jomlar va tabiblar tomonidan giyoh solish uchun ishlatilgani talqin qilinayotgan kichik, nozik ko'rinishga ega shisha idishlar va hokazolar topildi. Bunday turli-tuman shisha

q

idishlar topilishi bu hududlarda bir vaqtlar shishasozlik yuksak darajaga yetganini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda ushbu hududlar yurtimizning eng qadimiy va boy tarixga ega joylaridan. Viloyatdagi arxeologik yodgorliklarni innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda kompleks tadqiq etish nafaqat boy tariximizni o'rganishga o'z hissamizni qo'shishimiz darkor. Bu obyektlarga zarar yetkazmazligimiz kerak, axir bular tarixdan so'zlaydi. balki yoshlarni arxeologik qazilmalar bilan tanishtirish hamda ochilgan qadimiy me'morlik namunalarini ochiq osmon ostidagi turizm obyektiga aylantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://nsp.gov.uz/news?watch=190&lang=uz>
2. <https://daryo.uz>
3. <https://uza.uz/oz/react?q=%2Freact>